

**Αξιολόγηση των Προεπαγγελματικών Προγραμμάτων
που Εφαρμόζονται στα Ειδικά Σχολεία
και στις Ειδικές Μονάδες Μέσης
και Μέσης Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης**

(Δεκέμβριος 2015)

1. Ταυτότητα της έρευνας

Στα Ειδικά Σχολεία και στις Ειδικές Μονάδες Μέσης Γενικής και Μέσης, Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης στην Κύπρο εφαρμόζονται Προγράμματα Προεπαγγελματικής Εκπαίδευσης (Π.Π.Ε.). Πρωταρχικοί στόχοι των προγραμμάτων αυτών είναι η ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των παιδιών με ειδικές ανάγκες, η κοινωνικοποίησή τους, η συναισθηματική τους ασφάλεια και η απόκτηση δεξιοτήτων που θα τους βοηθήσουν στην ανεξάρτητη διαβίωση, στη μελλοντική επαγγελματική τους αποκατάσταση και στην ομαλή μετάβασή τους από τον σχολικό στον επαγγελματικό χώρο (Υ.Π.Π., 2013).

Τη σχολική χρονιά 2014-15 λειτούργησαν Π.Π.Ε. στα Ειδικά Σχολεία: Ευαγγελισμός, Ειδικό Σχολείο Λευκωσίας, Άγιος Σπυρίδωνας, Απόστολος Βαρνάβας και Θεοσκέπαστη. Στη Μέση Εκπαίδευση λειτούργησαν Π.Π.Ε. στις Ειδικές Μονάδες των σχολείων: Λύκειο Κύκκου Α', Λύκειο Κύκκου Β', Λύκειο Ιδαίου, Λύκειο Πολεμιδιών, Λύκειο Λινόπετρας, Παγκύπριο Λύκειο και Λύκειο Παραλιμνίου. Στη Μέση, Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση λειτούργησαν Π.Π.Ε. στις Ειδικές Μονάδες των σχολείων: Τεχνική Σχολή Μακάριος Γ', Β' Τεχνική Σχολή Λευκωσίας, Γ' Τεχνική Σχολή Λεμεσού, Νέα Τεχνική Σχολή Λάρνακας, Τεχνική Σχολή Πάφου και Τεχνική Σχολή Πόλεως Χρυσοχούς.

Η παρούσα αξιολόγηση διερεύνησε τα κύρια οφέλη και τις προκλήσεις από την εφαρμογή των Π.Π.Ε. στα Ειδικά Σχολεία και στις Ειδικές Μονάδες Μέσης και Μέσης, Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, εστιάζοντας στα ακόλουθα: (α) στην καταλληλότητα των Π.Π.Ε. σε σχέση με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών, (β) στην αποτελεσματικότητα των Π.Π.Ε. ως προς τους στόχους που έχουν τεθεί από το Υ.Π.Π., καθώς και (γ) σε εισηγήσεις για βελτίωση των Π.Π.Ε.

Η αξιολόγηση έθεσε δύο ερευνητικά ερωτήματα ως εξής:

1. Ποιες είναι οι απόψεις των εμπλεκομένων (εκπαιδευτικών και γονέων) για την καταλληλότητα των Π.Π.Ε. για τους μαθητές με ειδικές ανάγκες;
2. Ποιες είναι οι απόψεις των εμπλεκομένων (εκπαιδευτικών και γονέων) για την αποτελεσματικότητα των Π.Π.Ε.;

2. Μεθοδολογία

Για τη συλλογή των δεδομένων, για εξασφάλιση μεγαλύτερης εγκυρότητας και τριγωνοποίησης των αποτελεσμάτων, χρησιμοποιήθηκαν ποσοτικές και ποιοτικές μέθοδοι. Στη συγκεκριμένη έρευνα επιχειρήθηκε μεθοδολογική τριγωνοποίηση, δηλαδή η αξιοποίηση του συνδυασμού ποσοτικών και ποιοτικών προσεγγίσεων. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκαν ερωτηματολόγια εκπαιδευτικών και γονέων, καθώς και ομαδικά εστιασμένες συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς και γονείς.

2.1. Δείγμα

Στην αξιολόγηση συμμετείχαν 61 εκπαιδευτικοί (ποσοστό ανταπόκρισης 78%) για το ερωτηματολόγιο εκπαιδευτικού και 95 γονείς (ποσοστό ανταπόκρισης 48%).

Διενεργήθηκαν 9 ημιδομημένες ομαδικές συνεντεύξεις με τους εμπλεκόμενους στα Προγράμματα, από τις οποίες 6 αφορούσαν σε εκπαιδευτικούς (N=17) στα Ειδικά Σχολεία και στις Ειδικές Μονάδες Μέσης και Μέσης Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και 3 σε γονείς μαθητών (N=7) οι οποίοι φοιτούσαν σε Ειδικά Σχολεία και σε Ειδικές Μονάδες Μέσης και Μέσης Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης.

2.2. Εργαλεία

Στα πλαίσια της αξιολόγησης των Π.Π.Ε. χορηγήθηκαν δύο ερωτηματολόγια, ένα για τους εκπαιδευτικούς και ένα για τους γονείς των μαθητών που συμμετείχαν στα Π.Π.Ε. στα Ειδικά Σχολεία και στις Ειδικές Μονάδες Μέσης και Μέσης Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Τα ερωτηματολόγια της συγκεκριμένης αξιολόγησης περιλάμβαναν δύο τύπους ερωτήσεων, κλειστού και ανοικτού τύπου. Οι ερωτώμενοι είτε διάλεγαν μία επιλογή με την οποία συμφωνούσαν είτε σημείωναν τον βαθμό συμφωνίας τους σε δηλώσεις με βάση πενταβάθμια κλίμακα Likert (1=Καθόλου, 2=Λίγο, 3=Αρκετά, 4=Πολύ, 5=Πάρα πολύ). Επίσης, συμπλήρωσαν

ανοικτού τύπου ερωτήσεις που αφορούσαν σε προσωπικές εκτιμήσεις και εισηγήσεις. Τα ερωτηματολόγια ήταν ανώνυμα και δεν περιλάμβαναν οποιοδήποτε στοιχείο, το οποίο να αποκάλυπτε την ταυτότητα των συμμετεχόντων. Οι άξονες του ερωτηματολογίου των εκπαιδευτικών αφορούσαν στα δημογραφικά στοιχεία, στους στόχους των Π.Π.Ε., στο περιεχόμενο των Π.Π.Ε., σε πληροφορίες για τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, στη σχέση σχολείου-οικογένειας, στο ατομικό πρόγραμμα μαθητών, στην αξιολόγηση των Π.Π.Ε. από το σχολείο και στις προσωπικές εκτιμήσεις και εισηγήσεις των εκπαιδευτικών σε σχέση με τα Π.Π.Ε.. Οι άξονες του ερωτηματολογίου των γονέων αφορούσαν στα δημογραφικά στοιχεία, στους στόχους των Π.Π.Ε., στο περιεχόμενο των Π.Π.Ε., στο ατομικό πρόγραμμα των μαθητών, στη σχέση σχολείου-οικογένειας και στις προσωπικές εκτιμήσεις και εισηγήσεις των γονέων σε σχέση με τα Π.Π.Ε..

Επίσης, κατασκευάστηκαν δύο πρωτόκολλα συνεντεύξεων, ένα για τους εκπαιδευτικούς και ένα για τους γονείς των μαθητών που συμμετείχαν στα Π.Π.Ε. στα Ειδικά Σχολεία και στις Ειδικές Μονάδες Μέσης και Μέσης Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Οι άξονες των συνεντεύξεων με τους εκπαιδευτικούς αφορούσαν στο περιεχόμενο των Π.Π.Ε., στην αξιολόγηση των Π.Π.Ε. από το σχολείο και στη σχέση σχολείου-οικογένειας. Οι άξονες των συνεντεύξεων με τους γονείς αφορούσαν στο περιεχόμενο των Π.Π.Ε. και στη σχέση σχολείου-οικογένειας.

3. Αποτελέσματα

Τα ευρήματα καταδεικνύουν ότι στα Ειδικά Σχολεία τα προγράμματα ικανοποιούσαν τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών σε μεγάλο βαθμό. Το ατομικό πρόγραμμα των μαθητών λήφθηκε υπόψη, σε μεγάλο βαθμό, για την ένταξή τους σε πρόγραμμα προεπαγγελματικής κατάρτισης. Παράλληλα, το περιεχόμενο των προγραμμάτων κρίθηκε πολύ χρήσιμο και η χρονική διάρκεια των προγραμμάτων ικανοποιητική. Οι μαθητές, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες, έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον και ενθουσιασμό για τις δραστηριότητες των προγραμμάτων. Οι εμπλεκόμενοι εκπαιδευτικοί θεωρήθηκαν κατάλληλα καταρτισμένοι, εκφράζοντας παράλληλα την επιθυμία για περισσότερη καθοδήγηση. Σύμφωνα με τους συμμετέχοντες στην έρευνα, τα Π.Π.Ε. οδήγησαν στην απόκτηση, από τους μαθητές, θετικών στάσεων 'ζωής' και ήταν αρκετά αποτελεσματικά στην προετοιμασία των μαθητών για άσκηση

ενός επαγγέλματος. Το σχολείο αξιολογούσε, κυρίως, τις επαγγελματικές και κοινωνικές δεξιότητες που απέκτησαν οι μαθητές κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων και, σε μικρότερο βαθμό, την προετοιμασία των μαθητών για την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

Στις Ειδικές Μονάδες Μέσης Εκπαίδευσης, τα προγράμματα καθορίστηκαν σε συνάφεια με τις ανάγκες και τις δεξιότητες των μαθητών σε μικρό βαθμό, ως αποτέλεσμα του μικρού αριθμού επιλογών, αλλά και του προκαθορισμένου περιεχομένου των προγραμμάτων από το Υ.Π.Π., ενώ αρκετά παιδιά δεν ήταν σε θέση να συμμετέχουν αποτελεσματικά στις δραστηριότητες. Επίσης, οι εκπαιδευτικοί δεν ήταν ιδιαίτερα καταρτισμένοι για να συμμετέχουν στα προγράμματα. Τα Π.Π.Ε. συνέβαλαν περισσότερο στην απόκτηση δεξιοτήτων 'ζωής' από τους μαθητές και λιγότερο στην προετοιμασία των μαθητών για την άσκηση ενός επαγγέλματος.

Στις Ειδικές Μονάδες Μέσης, Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, το περιεχόμενο των προγραμμάτων κρίθηκε πολύ χρήσιμο και ενδιαφέρον για τους μαθητές και θεωρήθηκε συνδεδεμένο με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους, με όλους τους εμπλεκόμενους να παρουσιάζουν θετική στάση ως προς τον θεσμό. Παρόλο που το περιεχόμενο των προγραμμάτων τις περισσότερες φορές δεν παρουσίαζε ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις από το κανονικό πρόγραμμα των Τεχνικών Σχολών, αυτό θεωρήθηκε από τους συμμετέχοντες κατάλληλο για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες, τα οποία μπορούσαν να το παρακολουθήσουν με σχετική ευκολία. Οι εκπαιδευτικοί κρίθηκαν πολύ καταρτισμένοι στα θέματα που δίδασκαν, αλλά λιγότερο καταρτισμένοι σε θέματα διδασκαλίας σε παιδιά με ειδικές ανάγκες. Τα ειδικά προγράμματα των Τεχνικών Σχολών φάνηκε να ικανοποίησαν σε μεγάλο βαθμό τους στόχους που έθεσε το Υ.Π.Π. για τη λειτουργία των Π.Π.Ε., συμβάλλοντας τόσο στην απόκτηση δεξιοτήτων 'ζωής' όσο και στην προετοιμασία των μαθητών για εργασία μετά την αποφοίτησή τους. Οι σχολικές μονάδες αξιολογούσαν τους μαθητές που συμμετείχαν στα Π.Π.Ε., σε θέματα ανάπτυξης δεξιοτήτων 'ζωής' καθώς και σε θέματα ανάπτυξης δεξιοτήτων εργασίας.

4. Εισηγήσεις

Παρά τις διαφοροποιήσεις, τόσο στον τρόπο εφαρμογής των εν λόγω προγραμμάτων ανά βαθμίδα εκπαίδευσης όσο και στον βαθμό αποτελεσματικότητάς τους, ανάλογα με το πλαίσιο εφαρμογής, η έρευνα ανέδειξε σημεία για βελτίωση σε όλες τις περιπτώσεις (Ειδικά Σχολεία, Ειδικές Μονάδες Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης, Ειδικές Μονάδες Μέσης, Τεχνικής και

Επαγγελματικής Εκπαίδευσης). Αρχικά, θεωρείται αναγκαία η αύξηση του αριθμού επιλογών των προγραμμάτων, ώστε να ικανοποιούνται σε μεγαλύτερο βαθμό οι ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Επιπρόσθετα, κρίνεται απαραίτητο όπως δοθεί περισσότερη έμφαση στην προετοιμασία των μαθητών για την άσκηση ενός επαγγέλματος, μέσω και της αξιολόγησης της προετοιμασίας τους από το ίδιο το σχολείο. Τέλος, καθοριστικής σημασίας θεωρείται η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, οι οποίοι σε όλες τις περιπτώσεις έχουν ανάγκη για περισσότερη καθοδήγηση, ως προς την εμπλοκή τους στα Π.Π.Ε.

5. Ερευνητική ομάδα

Αγγελική Κατσιάνη, katsiani.a@cyearn.pi.ac.cy

Δρ Θέκλα Αφαντίτη Λαμπριανού, lambrianou-afantiti.th@cyearn.pi.ac.cy

Αρετή Στυλιανού